

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 11 februari 2015

Mål nr

B 3877-13

KLAGANDE

1. JHA

Ombud och offentlig försvarare: Advokat PM

2. RHA

Ombud och offentlig försvarare: Advokat CS

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Skyddande av brottsling

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts deldom 2013-07-01 i mål B 3447-13

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar på det sättet hovrättens domslut, att Högsta domstolen frikänner JHA och RHA.

PM ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av JHA i Högsta domstolen med 7 178 kr. Av beloppet avser 5 742 kr arbete och 1 436 kr mervärdesskatt.

CS ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av RHA i Högsta domstolen med 9 570 kr. Av beloppet avser 7 656 kr arbete och 1 914 kr mervärdesskatt.

Staten ska svara för kostnaden för försvaret i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

JHA och RHA har yrkat frikännande.

JHA har i andra hand yrkat att straffet ska sättas ned.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i målet med utgångspunkt i vad hovrätten har funnit utrett om gärningarna.

JHA har varit frihetsberövad som anhållen och häktad under tiden den 16 oktober 2012 – 8 mars 2013.

RHA har på motsvarande sätt varit frihetsberövad under tiden den 16 oktober 2012 – 14 mars 2013.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. JHA är far till HHA, KHA och RHA. De var alla vid den aktuella tidpunkten bosatta i Holland. De hade rest till Sverige för att träffa AHA, som är dotter till JHA och alltså syster till HHA, KHA och RHA.
2. HHA har av hovrätten dömts för försök till mord i två fall. Mordförsöken ägde rum i samband med att han, JHA, KHA och RHA sammanträffade med AHA i huset där hon bodde. Brotten riktades mot en man som AHA var bekant med och mot dennes bror. Hovrättens dom mot HHA har vunnit laga kraft.

Vad hovrätten har funnit utrett om gärningarna

3. Hovrätten har funnit följande utrett. Efter det som inträffade i huset där AHA bodde lämnade JHA, HHA, KHA och RHA platsen. JHA och RHA var då medvetna om att HHA hade knivskurit två personer och därmed hade begått två mycket allvarliga brott. HHA själv hade efter händelsen en sårskada i huvudet, men var i övrigt oskadd. JHA och RHA var delaktiga i att föra HHA till en släkting, där de fick hjälp med att lägga om HHAs skada. Hos släktingen fick de rådet att uppsöka läkare för att få såret sytt och att göra en polisanmälan. De följde emellertid inte rådet utan begav sig i stället tillsammans med HHA och KHA mot Holland i bil. Det var KHA som körde. Vid ett tillfälle stoppades bilen av polis. KHA och RHA berättade då för polisen att de hade varit på fest och var på väg hem till Holland. De nämnde

inte något om vad som hade inträffat vid mötet med AHA. Sällskapet fick åka vidare, men stoppades en stund senare åter av polis. Då greps de.

Bestämmelsen om skyddande av brottsling

4. Om någon döljer den som har förövat brott, hjälper honom eller henne att undkomma, undanröjer bevis om brottet eller på annat dylikt sätt motverkar att det uppdagas eller beivras, ska han eller hon dömas för skyddande av brottsling. Bestämmelsen om detta finns i 17 kap. 11 § brottsbalken.

Straffskalan är böter eller fängelse i högst ett år. Är brottet grovt gäller dock straffskalan fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

5. I paragrafens femte stycke finns en regel om ansvarsfrihet i vissa fall. Ansvar ska enligt den regeln inte dömas ut om gärningen är att anse som ringa med hänsyn till gärningsmannens förhållande till den brottslige och övriga omständigheter. Bestämmelsen innebär att det ska göras en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet.

Frågan i Högsta domstolen

6. Som framgått är utgångspunkten för Högsta domstolens prövning att både JHA och RHA har insett att HHA hade begått två mycket allvarliga våldsbrott. Den fråga som Högsta domstolen först ska ta ställning till är om JHA och RHA har gjort det som riksåklagaren har påstått, dvs. om de – medvetna om HHAs brott – har hjälpt denne att försöka fly ur riket. Om den frågan besvaras jakande uppkommer frågan om deras gärningar är att anse som ringa och därmed fria från ansvar.

Har JHA och RHA hjälpt HHA att försöka fly ur riket?

7. Till grund för bedömningen av frågan, om JHA och RHA har hjälpt HHA att försöka fly ur riket, ska ligga (se p. 3) dels att de har deltagit i åtgärden att föra HHA till en släkting, där de fick hjälp med att lägga om HHAs skada, dels att de, tillsammans med HHA, har åkt med i den av KHA förda bilen i syfte att resa tillbaka till Holland.

8. HHA hade alltså ett sår i huvudet efter händelserna vid AHAs bostad. Med hänsyn till vad som har kommit fram om det råd som JHA och RHA fick av släktingarna får utgångspunkten vara, att det rörde sig om en skada som krävde läkarvård. JHAs och RHAs handlande att föra HHA till släktingen för att plåstra om hans skada har därmed skett i en nödsituation. Nöd föreligger nämligen bl.a. när någons hälsa är utsatt för fara. JHAs och RHAs handlande i denna del kan inte bedömas som oförsvärligt. Det innebär att deras gärningar, så långt, inte har varit brottsliga. (Se 24 kap. 4 § brottsbalken; jfr Magnus Ulväng m.fl., *Brotten mot allmänheten och staten*, 2 uppl. 2014, s. 243.)

9. När det sedan gäller det fortsatta händelseförloppet är frågan om det kan grunda ansvar för skyddande av brottsling att JHA och RHA, tillsammans med HHA, reste med i bilen som passagerare och med Holland som resmål.

10. Ett typfall av skyddande av brottsling är att man hjälper den som har begått brott att undkomma polisen genom att man gömmer henne eller honom eller hjälper till med transportmedel. Att köra någon, som har begått brott, i bil från brottsplatsen utgör alltså typiskt sett skyddande av brottsling. Ett annat fall är att man lånar ut sin bil till någon som har begått brott.

11. Inte allt som kan vara till fördel för en brottsling som vill komma undan är kriminaliserat som skyddande av brottsling. Vid avgränsningen av straffbestämmelsens räckvidd måste det ses till att den inte tillämpas så vidsträckt att sådana handlingar bestraffas som enligt vanlig uppfattning utgör oskyldiga tjänster. Det måste ställas krav på att de hjälpåtgärder som bedöms som brott är någorlunda kvalificerade. Alldagliga och obetydliga handlingar faller alltså utanför det straffbelagda området. Ett exempel är att någon erbjuder en brottsling mat. Ett annat är att man låter en brottsling helt öppet vistas i ens hem. Inte heller omfattas det av straffansvar att någon låter bli att göra anmälan till polisen trots att han eller hon vet var en efterspanad brottsling befinner sig. (Se Magnus Ulväng, m.fl., a.a. s. 241 f.)

12. Det som JHA och RHA gjorde när de åkte med i bilen mot Holland kan emellertid långt ifrån ses som en alldaglig eller obetydlig handling. Visserligen får det antas att JHA och RHA så småningom, när de hade utträttat det som var syftet med resan till Sverige, skulle återvända till Holland. Men resan hem påbörjades nästan omedelbart efter det att HHA hade begått brotten och innebar att HHA, om resan inte hade avbrutits genom polisingripandet, hade kunnat undkomma. Genom att åka med i bilen utgjorde JHA och RHA en resurs som kunde utnyttjas på olika sätt och som medförde att möjligheterna för HHA att undkomma stärktes. JHA och RHA har därmed hjälpt HHA i hans försök att fly från Sverige.

Frågan om ansvarsfrihet

13. Föreskriften om skyddande av brottsling infördes i strafflagen år 1942 (10 kap. 18 a § strafflagen). Den del av bestämmelsen som motsvarade ansvarsfrihetsregeln i 17 kap. 11 § femte stycket brottsbalken gick tillbaka

på äldre regler inom ramen för medverkansbestämmelsen (efterföljande delaktighet; se 3 kap. 11 § i 1864 års strafflag). Lydelsen var följande.

”Make, trolodad, syskon, skyldeman i rätt upp- eller nedstigande led, den som i första svågerlag är lika nära förenad med den brottslige, adoptivföräldrar eller adoptivbarn, fosterföräldrar eller fosterbarn må ej fällas till straff efter denna paragraf.” Denna formulering av ansvarsfrihetsregeln gällde i princip oförändrad fram till den 1 januari 1988, då regeln fick den nuvarande utformningen.

14. Tanken bakom bestämmelsen om ansvarsfrihet för vissa personer är att ett straffansvar i de aktuella situationerna också för närstående inte sällan skulle medföra en svår motsättning mellan en naturlig strävan att inte göra sig skyldig till brott och en allmänmänsklig vilja att hjälpa en nära anförvant. Det är samma typ av överväganden som ligger bakom bl.a. regeln i 36 kap. 3 § rättegångsbalken om att vissa till en part närstående personer inte är skyldiga att vittna och, i vart fall till viss del, de regler som finns om jäv (se t.ex. 4 kap. 13 § 2 rättegångsbalken).

15. Orsaken till att ansvarsfrihetsregeln 17 kap. 11 § femte stycket brottsbalken ändrades år 1988 var att lagstiftaren bedömde att en strikt uppräkningslista av personer som skulle omfattas av bestämmelsen riskerade att i en del fall vara för snäv och i andra fall för långt. Genom att ersätta uppräkningslistan i paragrafen med en friare intresseavvägning, grundad på en helhetsbedömning av vilken relation den handlande hade till den brottslige och övriga omständigheter, ville man undvika konsekvenser av detta slag. (Se prop.1986/87:86 s. 96.) Som Högsta domstolen har uttalat i rättsfallet NJA 1990 s. 175 finns det inget som tyder på att avsikten med förändringen var att generellt utvidga straffansvaret för skyddandegärningar begångna av nära anhöriga.

16. Det kan tilläggas att det allmänt sett finns större anledning att överse med att någon hjälper en brottsling att undkomma än att bevis undanröjs, samt att ett handlande från en nära familjemedlem ofta framstår som mindre klandervärt än motsvarande agerande från någon som inte räknas bland den brottsliges allra närmaste (se a. prop. s. 96).

17. De gärningar som JHA och RHA har begått har visserligen haft till syfte att hjälpa HHA att undkomma ansvar för mycket allvarlig brottslighet. JHA och RHA är emellertid nära släkt med HHA. Annat har inte kommit fram än att de också faktiskt stod honom nära. Enligt den före den 1 januari 1988 gällande regleringen hade JHA och RHA omfattats direkt av ansvarsfrihetsregeln. Även vid den helhetsbedömning som nu ska göras enligt 17 kap. 11 § femte stycket brottsbalken bör deras gärningar bedömas som ringa och därmed inte föranleda ansvar.

Högsta domstolens slutsats

18. Slutsatsen är att JHA och RHA ska frikännas

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Göran Lambertz, Martin Borgeke (referent), Svante O. Johansson och Anders Eka
Föredragande justitiesekreterare: Riikka Liljenfeldt